THỐNG KÊ KHOA HỌC VÀ CÔNG NGHỆ VIỆT NAM:

Phỏng vấn tiến sỹ Lê Xuân Định, Phó cục trưởng Cục Thông tin KH&CN Quốc gia, về công tác thống kê KH&CN ở nước ta

Thống kê KH&CN đã được các nước triển khai từ lâu, nhưng ở Việt Nam, đây thật sự vẫn là một công việc mới mẻ. Nhận thức đúng tầm quan trọng của thống kê KH&CN đang là yếu tố quyết định sự thành công của công tác này. Để một cách ngắn gọn có thể hiểu rõ vai trò, vị trí của thống kê KH&CN, Ban biên tập Tạp chí xin giới thiệu cùng Bạn đọc cuộc phỏng vấn TS Lê Xuân Định, người đã nhiều năm nghiên cứu và hiện đang chịu trách nhiệm chính trong việc triển khai công tác thống kê KH&CN ở nước ta.

BBT

Biên tập viên: Thưa Tiến sỹ, người làm công tác thống kê trên toàn thế giới đã có ngày 20 tháng 10 hằng năm là "Ngày Thống kê Thế giới". Phải chăng đó là sự thừa nhận của cộng đồng thế giới về tầm quan trọng của công việc này?

TS Lê Xuân Định: Việc tổ chức Ngày Thống kê Thế giới chính là để tôn vinh sự cống hiến của hệ thống thống kê thế giới ở cấp quốc gia, cũng như quốc tế, góp phần tăng cường nhận thức và niềm tin của cộng đồng đối với số liệu thống kê chính thống. Đây chính là sự thừa nhận trên quy mô quốc tế về vai trò của thống kê, một trong những công cụ quản lý vĩ mô quan trọng, trong

việc cung cấp thông tin thống kê trung thực, khách quan, chính xác, đầy đủ, kịp thời phục vụ việc đánh giá, dự báo tình hình, hoạch định chiến lược, chính sách, xây dựng kế hoạch phát triển kinh tế-xã hội. Nói cách khác, muốn đưa ra một quyết sách đúng đắn về một lĩnh vực cần phải có nền tảng số liệu thống kê đầy đủ và chính xác về lĩnh vực đó và các yếu tố liên quan.

Biên tập viên: Đấy là trên thế giới, vậy theo Tiến sỹ, tầm quan trọng lớn này của công tác thống kê đã được người dân Việt Nam nhận thức rõ chưa?

TS Lê Xuân Định: Chúng ta chưa có thói quen sử dụng cứ liệu chính thống, có tính khoa học và hệ thống cho các suy luận và quyết định của mình, mà thường sử dụng kinh nghiệm để thay thế (như một hệ quả của nền văn minh nông nghiệp). Quả thực, nhận thức của người dân Việt Nam, thậm chí của một số cơ quan đối với tầm quan trọng của công tác thống kê còn rất hạn chế. Sự "lạc hậu" về nhận thức đối với công tác thống kê ở nước ta sẽ gây ra những hậu quả xấu đối với sự phát triển của đất nước.

Biên tập viên: Thật đáng tiếc, vậy nguyên nhân cơ bản ở đây là gì? Để thay đổi nhận thức đầu tiên cần làm gì?

TS Lê Xuân Định: Trong số những nguyên nhân quan trọng nhất phải kể tới hệ thống làm công tác thống kê của chúng ta còn chưa đáp ứng kịp với nhu cầu và nhịp độ của phát triển kinh tế-xã hội, hành lang pháp lý cho công tác thống kê chưa hoàn chỉnh, cán bộ thống kê cần phải được trang bị kiến thức và kỹ năng đầy đủ và hiện đại hơn, và đặc biệt là, còn có những nơi thiếu sự quan tâm của các cấp lãnh đạo trong việc tạo lập và sử dụng các số liệu thống kê. Để thay đổi nhận thức, trước tiên cần phải tăng cường tuyên truyền giáo dục, đồng thời đặt công tác thống kê đúng tầm quan trọng của nó, tôn trọng tính trung thực và khách quan của các số liệu thống kê.

Biên tập viên: Tiến sỹ làm ơn cho biết sự khác biệt cơ bản giữa công tác thống kê KH&CN với công tác thống kê nói chung.

TS Lê Xuân Định: Thống kê KH&CN là thống kê chuyên ngành trong hệ thống thống kê của Việt Nam. Hoạt động KH&CN là một dạng hoạt động tương đối khác biệt, không hoàn toàn giống như những hoạt động kinh doanh sản xuất khác. Vì vậy, việc đo lường hoạt động

KH&CN nhằm đưa ra những chỉ tiêu định lượng cũng khá đặc thù và cần có những phương pháp luận riêng. Thống kê KH&CN nhằm cung cấp số liệu thống kê, cho thấy những khía cạnh định lượng được của việc sáng tạo ra, phổ biến và áp dụng KH&CN. Những chỉ tiêu, những số liệu này phải giúp mô tả được hệ thống KH&CN, giúp làm hiểu rõ hơn cấu trúc của nó, những tác động của chính sách và chương trình lên hệ thống và tác động của KH&CN lên xã hội và nền kinh tế.

Biên tập viên: Để thể hiện được tính đặc thù như vậy của công tác thống kê trong lĩnh vực KH&CN chắc hẳn cần đáp ứng nhiều điều kiện. Tiến sỹ có thể cho biết về những cái được coi là cốt lõi nhất: nhân sự, kỹ thuật, tài chính,… mà thiếu chúng thì việc triển khai công tác thống kê KH&CN sẽ khó được thực hiện như mong muốn, kể cả tại cấp cơ sở.

TS Lê Xuân Định: Hiện nay công tác thống kê KH&CN ở nước ta được phát triển hầu như từ đầu. Đây là một thách thức to lớn về xây dựng cơ chế, vận động nguồn lực và tổ chức thực hiện, kiểm tra hiệu quả. Các điều kiện tiên quyết để triển khai thống kê KH&CN là cần tiếp tục hoàn thiện hành lang pháp lý, hệ thống tổ chức, hoàn thiện phương pháp luận, nâng cao năng lực của đội ngũ cán bộ làm thống kê KH&CN từ Trung ương đến địa phương. Có thể nói, quan trọng nhất là chúng ta phải thiết chế hoá được công tác thống kê KH&CN trong toàn ngành và với các đơn vị chức năng khác trong cả nước.

Biên tập viên: Được biết ở nước ta, Tiến sỹ là một trong những người đi tiên phong trong việc nghiên cứu, biên soạn tài liệu, hình thành cơ cấu tổ chức, và hiện nay, triển khai công tác thống kê KH&CN trên quy mô cả nước, vậy theo Tiến sỹ, điểm khác biệt giữa thống kê KH&CN trong nước và thế giới là gì và tại sao lại có sự khác biệt này?

TS Lê Xuân Định: Trước khi nói về điểm khác biệt cần khẳng định điểm chung giữa thống kê KH&CN trong nước và thế giới hiện nay là hệ thống phương pháp luận. Chúng ta đã lựa chọn áp dụng phương pháp luận thống kê KH&CN tiên tiến và phổ biến nhất hiện nay của OECD.

Điểm khác biệt đầu tiên là kinh nghiệm triển khai, chúng ta bây giờ mới bắt đầu, các nước OECD đã tiến hành điều tra nghiên cứu và phát triển hơn 50 năm qua, từ những năm 60 của thế kỷ XX.

Điểm khác biệt thứ hai là về tổ chức và cách thức triển khai. Do những khác biệt về tổ chức xã hội, cách thức tổ chức và quản lý hoạt động nghiên cứu khoa học và phát triển công nghệ nên đối với các nước, thường chỉ có tổ chức thống kê KH&CN tại trung ương, còn khi triển khai thực hiện thì họ chỉ kiểm tra về phương pháp luận và dùng các nhà thầu để thu thập dữ liệu. Thống kê KH&CN của các nước tiên tiến có sự hỗ trợ rất mạnh của hệ thống quản lý dữ liệu tập trung và liên thông giữa các ngành như quản lý và đăng ký kinh doanh, thuế (kể cả doanh nghiệp và cá nhân), giáo dục, các quỹ KH&CN, ngân hàng, hải quan,…

Biên tập viên: Vài năm gần đây, Cục Thông tin KH&CN Quốc gia đã tiến hành nhiều hoạt động để công tác thống kê KH&CN sớm được triển khai ở nước ta. Qua trải nghiệm của bản thân, Tiến sỹ nhận thấy những thuận lợi và khó khăn chính của công việc này hiện nay là gì?

TS Lê Xuân Định: Thuận lợi cơ bản nhất là công tác thống kê KH&CN đã nhận được sự quan tâm chỉ đạo của lãnh đạo Bộ KH&CN, sự hỗ trợ của các đơn vị trong Bộ về xây dựng hành lang pháp lý, hoàn thiện tổ chức, hỗ trợ kinh phí và ưu tiên tiếp cận các dự án quốc tế. Ngoài ra, Cục Thông tin KH&CN Quốc gia còn nhận được sự hợp tác, hỗ trợ chuyên môn của Tổng cục Thống kê và sự hợp tác của các Bộ, ngành mà cụ thể là: các viện nghiên cứu, các trường đại học và các doanh nghiệp có hoạt động KH&CN.

Khó khăn chính của công tác thống kê KH&CN hiện nay là phải tiếp tục làm chủ và hoàn thiện phương pháp luận thống kê KH&CN, thiết chế hóa công tác thống kê KH&CN trong toàn ngành và với các đơn vị chức năng khác trong cả nước. Năng lực thống kê KH&CN của chúng ta còn thấp, hệ thống tổ chức thống kê KH&CN tại các sở KH&CN cũng chưa thống nhất, nhân lực làm thống kê KH&CN mỏng và yếu về nghiệp vụ, các công cụ nghiệp vụ về thống kê KH&CN cũng cần được phát triển và hoàn thiện.

Một trong những khó khăn hiện nay là một số sở KH&CN còn chưa bố trí nhân lực và kinh phí để thực hiện các nhiệm vụ về thống kê KH&CN đã được nêu rất rõ trong các văn bản pháp quy như: tổ chức hướng dẫn và thu thập báo cáo thống kê cơ sở về KH&CN và thực hiện

Báo cáo thống kê tổng hợp về KH&CN áp dụng đối với sở KH&CN,...

Biên tập viên: Vậy đâu là giải pháp giúp vượt qua những khó khăn trên?

TS Lê Xuân Định: Cục Thông tin KH&CN Quốc gia, dưới sự chỉ đạo của lãnh đạo Bộ KH&CN, sẽ tiếp tục hoàn thiện hành lang pháp lý cho công tác thống kê KH&CN cả ở Trung ương và địa phương, tiếp tục tranh thủ các nguồn hỗ trợ về chuyên môn, chuyên gia quốc tế để làm chủ và hoàn thiện phương pháp luận thống kê KH&CN, tiếp tục các hoạt động nâng cao năng lực thống kê, tăng cường bồi dưỡng nghiệp vụ thống kê KH&CN, hoàn thiện hệ thống chỉ tiêu, bảng phân loại thống kê và các chế độ báo cáo, điều tra thống kê KH&CN, xây dựng các CSDL về thống kê KH&CN Việt Nam,…

Hiện nay Cục Thông tin KH&CN Quốc gia đang xây dựng "Đề án hiện đại hóa hoạt động thông tin, thư viện và thống kê KH& CN". Đề án này sẽ đưa ra các giải pháp tổng thể và cơ bản cho công tác thống kê KH&CN trong thời gian tới.

Biên tập viên: Công tác thống kê, các số liệu, bảng biểu,... vẫn bị một số người coi là nhàm chán. Với tư cách của người trong cuộc, lại ở cương vị lãnh đạo trong việc triển khai công tác thống kê KH&CN, chắc Tiến sỹ có quan niệm khác. Tiến sỹ có thể chia sẻ đôi điều với các đồng nghiệp và bạn đọc tạp chí "Thông tin và Tư liệu" được không?

TS Lê Xuân Định: Thống kê nói chung và thống kê KH&CN nói riêng luôn đòi hỏi tinh thần làm việc khoa học, công phu và nghiêm túc. Cũng như trong nghiên cứu khoa học, nếu hết mình trong công việc, giữa những khó khăn và vất vả của việc thu thập, tổng hợp và xử lý dữ liệu, chúng ta sẽ cảm nhận được vẻ đẹp của những con số, chiêm nghiệm ưu điểm tuyệt đối của "luật số lớn" trên con đường đi tìm những số liệu thể hiện được bản chất và quy luật của hoạt động KH&CN của Việt Nam.

Biên tập viên: Xin cảm ơn Tiến sỹ và chúc công tác thống kê KH&CN nước nhà sớm gặt hái được thành quả mong đợi.

Người thực hiện phỏng vấn:

Lê Trọng Hiển